

Особливості фінансування суспільних благ в епоху глобальних трансформацій: теоретичні та прикладні аспекти

Розглянуто специфіку глобальних суспільних благ та особливості їх фінансування, виокремлено специфічні особливості суспільних благ та розмежовано категорії «суспільні блага», «патронатні блага», «мериторні блага», запропоновано аналізувати доцільність фінансування суспільних благ з точки зору їх соціальної ефективності.

Ключові слова: патронатні блага, мериторні блага, суспільні блага, глобальні суспільні блага, регіональні суспільні блага, національні суспільні блага, локальні суспільні блага.

Частина 2

Вчені, які займаються проблемами забезпечення суспільними благами на міжнародному рівні (К. Гоулвен, Г. Андерсон, М. Десаї, І. Грюнберг, І. Кауль, Ф. Сагасті, Р. Мендоза, М. Стерн, С. Ламбертс, Е. Остром), апелюють до актуальності контролю захворюваності, консервації побутових відходів, фінансування соціально-економічної стабільності, здійснення ефективної енергетичної політики, контролю над корупцією тощо. Сукупність таких намірів, оприлюднених науковцями на початку XXI століття, отримала назву «Цілі розвитку тисячоліття» (Millennium Development Goals). Ця амбіційна міжнародна ініціатива на практиці пропонує чотири головні шляхи активізації надання глобальних суспільних благ і управління самим процесом глобалізації: 1) оновлення аналітичного інструментарію задля відображення реальної ситуації (проблем і позитивних аспектів) в процесі фінансування суспільних благ; 2) визначення кола осіб, відповідальних за прийняття рішень, та створення умов для інформаційної прозорості на міжнародному рівні щодо формування вимог і запитів у фінансуванні суспільних благ, які прямо чи опосередковано впливають на життя людей; 3) систематизація фінансових ресурсів для чіткого розмежування напрямків і обсягів видатків на ті чи інші суспільні блага (приватні, державні, міжнародні кошти); 4) поєднання кордонів, секторів та індивідів в єдине ціле для створення динамічного простору виявлення підприємницької ініціативи, формування інституційного середовища та розробки стратегії розвитку економіки в умовах глобалізації.

Загалом, можна стверджувати, що Україна дотримується задекларованих цілей у багатьох пріоритетних напрямках Millennium Development Goals. Так, у 2009 р. порівняно з 2008 р. рівень захворюваності на активну форму туберкульозу скоротився на 8,4%, а в результаті посилення координації між туберкульозною службою та службою СНІДу при Комітеті з питань протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним хворобам МОЗ України вперше за 18 років кількість померлих від поєданого захворювання скоротилась на 12,8%. Також вдалося досягнути прогресу

Длугопольський Олександр Володимирович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Тернопільського національного економічного університету.

Продовження статті. Частина 1 – № 1, 2011, С. 188–196.

© О.В. Длугопольський, 2011

в питаннях скорочення рівня материнської смертності на 100 тис. новонароджених з 17,6 у 2005 р. до 15,5 у 2008 р. Завдяки пріоритетності фінансування державних програм підтримки материнства і дитинства (соціальні пільги та виплати при народженні дитини) у 2009 р. в Україні народилося 518351 немовлят, тоді як у 2008 р. – 510588, 2007 р. – 472657 новонароджених. Завдяки поступовому впровадженню системи сучасних перинатальних технологій (збільшення партнерських пологів до 51%) вдалося знизити рівень ускладнених пологів з 50% до 36,7%, що суттєво впливає на рівень материнської та дитячої смертності (рівень захворюваності немовлят у 2008 р. порівняно з 2007 р. скоротився з 202 до 171,5 на 1000 новонароджених) [36; 37; 38; 39; 40; 41; 42; 43; 44].

Проте актуальними залишаються проблеми ефективного державного управління та подолання корупції; реформування системи вищої освіти відповідно до вимог Болонського процесу, до якого Україна приєдналася у 2005 р., а також підтримка професійно-технічної освіти; підвищення стандартів життя та подолання бідності; модернізації системи охорони здоров'я з впровадженням механізму обов'язкового медичного страхування. Незважаючи на те, що коло проблем глобальної політики і так є достатньо широким, воно перманентно зростає: 1) забезпечення миру і безпеки; 2) боротьба з міжнародним тероризмом; 3) створення глобальної системи комунікацій і транспорту; 4) контроль над глобальними інфекційними захворюваннями; 5) попередження ризиків зміни клімату; 6) утворення міжнародної фінансової архітектури і стимулювання міжнародної фінансової стабільності; 7) побудова багатостороннього режиму міжнародної торгівлі; 8) попередження інтелектуального піратства, відмивання грошей та наркотрафіку; 9) універсальна основних прав людини і демократії тощо.

Сьогодні безліч суспільних благ, які раніше визнавалися виключно локальними або національними, модифікуються у глобальні суспільні товари і послуги. Глобалізація суттєво видозмінює і саме сприйняття населенням таких благ. Так, непоодинокими є ситуації, коли ті чи інші медичні послуги, якщо їх надає держава через механізм оподаткування або оплачують страхові компанії, сприймаються як послуги нижчої якості, ніж якщо їх фінансують міжнародні організації, благодійні фонди, приватні інвестори і вони надаються іноземними спеціалістами через гранти та допомоги. Освіта, яку здобувають студенти у вітчизняних вузах, вже давно перестала сприйматись як суспільне благо, яке може забезпечити краще майбутнє, навіть якщо студенти вчать на «бюджетних місцях», а вища освіта, отримана за приватні кошти у закордонних освітніх закладах, стає більш затребуваною та цінною в умовах розвитку глобального ринку праці. Питання фінансування національної безпеки в міжнародних масштабах також трансформуються, адже міжнародна спільнота так чи інакше долучається до врегулювання або розв'язання навіть внутрішньо національних конфліктів, а через низку благодійних організацій надходять допомоги країнам, що постраждали від війн. Екологічна політика також перестала бути виключно національним суспільним благом, оскільки безліч міжнародних організацій та країн надсилають гуманітарну та фінансову допомогу в ті регіони, які «потерпають» від паводків (Європа, 2010 р.), посухи (Куба, 2010 р.), стихійних лих (Ямайка, 2009 р.), а негативні зовнішні ефекти від забруднення довкілля стають проблемою не лише для країни-забруднювача, але й для держав – найближчих сусідів або й усієї світової спільноти (наприклад, Чорнобильська катастрофа в Україні 1986 р., забруднення токсичними речовинами ґрунтів та водою в Угорщині 2010 р.).

Нерідко таке «розмивання відповідальності» за забезпечення суспільними благами стає причиною конфлікту інтересів між державою-нацією, світовою спільнотою та великими транснаціональними корпораціями. Показовим прикладом того, як суспільні потреби у забезпеченні, наприклад, чистого довкілля можуть ігноруватися приватним капіталом за сприяння політичних сил окремих країн є розлив нафти у Мексиканській затоці 2010 р. Протягом кількох місяців наслідки найбільшої за останні десятиліття екологічної катастрофи, адже у море виливалося до 50 тис. барелів нафти щодня, не були ліквідовані компанією British Petroleum, яка безпосередньо спричинила це глобальне екологічне лихо. В цьому випадку відбулося зіткнення інтересів «великої компанії» та «великих держав». Зважаючи на те, що British Petroleum щороку перераховує у формі податків до бюджетів США та Великобританії сотні мільйонів доларів, а понад 12% пенсійних виплат у Великобританії залежать від фінансового благополуччя цієї корпорації (дивіденди від інвестицій пенсійних фондів), то стає зрозумілим чому компанія «відбулася» незначними штрафними санкціями, які абсолютно несумірні з втратами добробуту суспільства на глобальному рівні. Витрати British Petroleum на ліквідацію наслідків катастрофи у \$32 млрд, відрахування у спеціальний фонд компенсації збитків постраждалим домогосподарствам і бізнесу у \$20 млрд означають лише те, що транснаціональна корпорація згодом отримає низку податкових пільг від урядів Великобританії та США для продовження екологічно небезпечної діяльності [45].

Незважаючи на суттєвий «крен» в питаннях забезпечення суспільними благами у бік міжнародних організацій-донорів та великих транснаціональних корпорацій, залишаються безліч питань, що так чи інакше розв'язуються виключно на рівні держав-націй або ж ініціюються ними. На сьогодні світовою економічною думкою виокремлюються чотири базових «техніки надання» глобальних суспільних благ, кожна з яких формує власний комплекс переваг щодо забезпечення населення тим чи іншим благом [46]:

1) технологія підсумовування (summation technology), згідно якої суспільне благо глобального рівня утворюється в результаті додавання національних суспільних благ, коли кожна країна-учасниця вносить пропорційну частку у формування загальної пропозиції глобального суспільного блага, призначеного для колективного споживання. У формалізованому вигляді ця технологія виглядає наступним чином:

$$Q = \sum q_i, \quad (1)$$

де Q – загальна пропозиція суспільного блага; q_i – внесок i -ї країни.

Класичним прикладом глобального суспільного блага, яке з'являється в результаті застосування такої технології, є інтеграція ринків, адже самі по собі ринки є національним суспільним благом, а їх об'єднання – глобальним. Інтегровані глобальні ринки не могли б виникнути, якби країни одна за одною не створювали національні регуляторні органи, що підтримують розвиток ринків, і не гармонізували їх інфраструктурні та інституційні елементи відповідно до єдиних принципів та стратегічних орієнтирів. Також через цю технологію забезпечується захист навколишнього природного середовища, зокрема, контроль над забрудненнями повітря, безпекою рідкісних видів тварин і рослин;

2) технологія «слабшої ланки» (weakest-link technology), згідно якої сумарна ефективність забезпечення глобальним суспільним благом визначається найменшим внеском однієї з країн-учасниць, тобто:

$$Q = \min(q_1, \dots, q_n), \quad (2)$$

де q_1 – внесок країни l ; q_n – внесок країни n .

Яскравим прикладом застосування на міжнародному рівні такої технології з метою забезпечення населення суспільними благами є глобальний контроль над інфекційними захворюваннями. Адже навіть якщо уявити, що усі країни світу задекларують зобов'язання із попередження поширення інфекції через посилення державного контролю, наприклад, в аеропортах, залізничних вокзалах, як це відбувалось у період пандемії грипу H1N1 у 2009 р., і сконцентрують на цьому усі ресурси в межах їх національних кордонів, то все одно достатньо буде лише однієї країни, яка не дотримуватиметься зобов'язань, щоб на рівні світової спільноти усі зусилля виявилися марними. Такі країни – «слабкі ланки» через брак політичної волі, інформаційних чи фінансових ресурсів потребують максимального патронату високорозвинутих країн щодо фінансування їх діяльності у справі забезпечення глобальними суспільними благами, на що може бути витрачено значно менше ресурсів, а, отже, сумарний рівень надання благ буде визначатись мінімальним внеском щодо локалізації проблеми. Як справедливо відзначає у своєму дослідженні Т. Сендлер, «багаті країни мало виграють, продовжуючи вдосконалювати обладнання для контролю в аеропортах, якщо цього ж не роблять інші країни» [47; 48]. Це саме може стосуватись і контролю щодо попередження терористичних атак. Таким чином, глобальні суспільні блага часто виникають коли країни «рухаються» в одному напрямку у наданні суспільного блага на національному рівні. Проте деколи, у випадку «слабкої ланки», інтереси ефективності вимагають доповнення дій на національному рівні активністю на міжнародному, наприклад, через транскордонне співробітництво;

3) технологія «кращого пострілу» (best-shot technology), згідно якої рівень забезпечення глобальним суспільним благом визначається часткою суб'єкта, що доклав «найбільших зусиль» і здійснив найбільший внесок у загальний добробут, тобто:

$$Q = \max(q_1, \dots, q_n). \quad (3)$$

У якості прикладу застосування цієї технології можна навести науково-дослідні роботи щодо винайдення ліків проти малярії чи СНІДу, оскільки саме країна, яка досягла найкращого результату (ефективності лікування хвороб завдяки власним винаходам) і буде у подальшому «диктувати» світовій спільноті способи лікування, розробляти цінову політику, завойовувати ринки збуту вакцин тощо. Обсяги витрат на наукові дослідження «кращого стрілка» в цьому випадку визначають вартість глобального суспільного блага, не приймаючи до уваги безповоротні втрати на аналогічні винаходи «країн-невдах», які не досягнули кращих результатів;

4) технологія зваженої суми (weighted-sum technology), згідно якої глобальне суспільне благо забезпечується країнами-учасницями, проте внесок кожної з них може мати різний вплив на рівень і якість суспільного блага. У формалізованому вигляді ця технологія виглядає наступним чином:

$$Q = \sum a_{ij}q_j, \quad (4)$$

де q_j – обсяг надання суспільних благ j -ю країною; a_{ij} – обсяг пропозиції суспільного блага j -ю країною, що споживається i -ю країною (частка).

Найкращим чином ця технологія спрацьовує у випадку фінансування регіональних суспільних благ, коли декілька країн, що мають спільні кордони, можуть сумісними

зусиллями (використання людських, фінансових, інформаційних ресурсів) розв'язати або попередити, наприклад, масштабну екологічну проблему, яка за відсутності оперативного реагування на неї може спричинити появу «глобального антиблага». Кожна країна в такому випадку здійснює свій внесок у створення глобального суспільного блага, результати якого можуть «споживатися» іншими країнами навіть за відсутності їх відповідного впливу на зазначені проблеми.

Не можна не погодитись з думкою І. Кауль та П. Кунсісанью, яку вчені висловили у своїй праці «Нові державні фінанси: відповідь на глобальні виклики» [49], про те, що національний або глобальний характер суспільного блага є не його «вродженими» властивостями, а соціальними конструкціями, формою, яку надає йому суспільство. Наприклад, інтерес високорозвинутих країн у «донорських допомогах» країнам, що розвиваються, ґрунтується не стільки на їх альтруїстичних мотиваціях, скільки на усвідомленні власної вразливості в умовах відкритої економіки і бажанні її мінімізувати. У доповіді Групи високого рівня із загроз, викликів і змін ООН відзначається, що «... злидні та інфекційні захворювання загрожують багатьом людям, однак вони також створюють сприятливе середовище для виникнення інших загроз, включаючи громадянський конфлікт. Навіть люди в багатих країнах будуть більш захищеними, якщо їх уряди допоможуть бідним країнам «перемогти» бідність і хвороби через досягнення цілей у сфері розвитку, які сформульовані у Декларації тисячоліття» [51].

Поряд з цими прямими витратами для міжнародного співтовариства, дефіцит розвитку також сприяє появі альтернативних витрат. Так, Закон США про зростання і можливості у Африці (The African Growth and Opportunity Act) констатує [52], що поряд з тим як поступовий розвиток міцних торгових зв'язків між Африкою і США «допомагає інтегрувати Африку у світову економіку ... фірми США можуть також знайти нові можливості у сфері приватизації африканських підприємств, які знаходяться у державній власності, або партнерства з африканськими компаніями у інфраструктурних проектах» [53].

Іноземна допомога в цілях розвитку, звичайно, повинна охоплювати різноманітні інструменти її надання: від фінансових трансфертів урядів високорозвинутих держав на адресу урядів країн, що розвиваються (наприклад, для допомоги Пакистану у зв'язку із стихійним лихом 2010 р. світова спільнота акумулювала близько \$460 млн), до об'єднання ринків з метою надання у достатній кількості глобальних суспільних благ (наприклад, за оцінками С. Стенсфілда, розробка вакцини проти поліомеліту на глобальному рівні здатна попередити 10 млн випадків захворювань протягом наступних 40 років, що зекономить близько \$33,2 млрд у порівнянні з виготовленням вакцин кожною країною окремо [54]), інтерналізації екстерналій тощо. Стосовно інтерналізації зовнішніх ефектів варто зазначити, що на різних рівнях управління інститути суспільного сектору використовують або адміністративні важелі впливу (наприклад, заборона / встановлення обмежень на викиди речовин, забруднюючих довкілля), або запроваджують економічні регулятори (коригуючі податки і субсидії А. Пігу)². В умовах ринкової економіки перевага, зазвичай, надається податкам (субсидіям) А. Пігу.

У нинішніх умовах розвитку глобальної економіки задля інтерналізації негативних

² Основна ідея податку Пігу полягає у тому, що економічних суб'єктів, діяльність яких призводить до виникнення зовнішніх втрат, необхідно оподатковувати таким чином, щоб за оптимального, з народногосподарської точки зору, випуску суспільні витрати дорівнювали приватним. Ідея субсидії Пігу – виплата дотацій виробникам, які сприяють появі позитивних зовнішніх ефектів з метою доведення приватної вартості до рівня суспільної.

зовнішніх ефектів пропонуються різноманітні варіації податків Пігу: від запровадження податків на викиди вуглецю³ (наприклад, за розрахунками деяких економістів [46], глобальний податок у \$21 дол. за тону вуглецю або \$0,48 дол. за галон бензину приніс би щорічно \$125 млрд дол. прибутку), до оподаткування авіаперевезень (наприклад, Норвегія сьогодні застосовує «зелений» податок на всі національні рейси, які мають альтернативу залізничним транспортом, і на всі міжнародні рейси)⁴ та Інтернет-операцій (наприклад, часто висловлюються пропозиції щодо оподаткування обсягу даних, що передається за допомогою мережі Інтернет⁵). Загалом, найоптимальнішим методом фінансування глобальних суспільних благ сьогодні визнається створення спільного міжнародного фонду грошових коштів (з рахунок податків та внесків країн-учасниць) з наступним прямим витрачанням його ресурсів на найбільш пріоритетні програми.

Мотивація державної опіки над суспільними благами, отже, ґрунтується на кількох тезах: додаткове їх споживання не збільшує витрат виробництва; нульові граничні витрати і відсутність позитивної ціни генерують небажання споживачів платити на їх користування (феномен «фрірайдерства»), що призводить до небажання суб'єктів ринку їх виробляти (ефект самоочищення ринку). Як справедливо відзначає О. Рубінштейн [2], незважаючи на численні спроби економістів розширити коло суспільних благ, зрозуміло, що в ньому не вміщуються усі «патронатні блага». Цей факт і став причиною розмивання контурів групи суспільних благ, які легітимно підпадають під державну опіку. Разом з тим, не можна не звернути увагу на ще одну групу товарів і послуг – так звані «мериторні блага» (merit goods), які, з одного боку, не співпадають з суспільними благами, а з іншого – за визначенням належать до класу «патронатних благ».

На думку Р. Масгрейва, до таких благ можна віднести товари і послуги, індивідуальний попит на які відрізняється від нормативних цілей суспільства [55]. Виокремлення такого типу благ пов'язується з існуванням розриву між «правильними» та фактичними потребами індивідів. Сам факт наявності нормативно «істинних» потреб стосовно виробництва та споживання конкретного товару, що відрізняються від індивідуальних переваг, перетворює такий товар на мериторний і робить його очевидним кандидатом у групу «патронатних благ». Співвідношення патронатних (ПБ), мериторних (МБ) та суспільних благ (СБ) можна виразити наступним чином:

$$СБ < МБ < ПБ. \quad (5)$$

Специфічними ознаками мериторних благ є: по-перше, інформаційний дефіцит, пов'язаний з непоінформованістю населення – потенціальних споживачів таких благ; по-друге, неготовність багатьох індивідів сплачувати реальну ціну за деякі послуги (наприклад, ЖКГ) за одночасної згоди платити цю ж ціну через механізм оподаткування їх доходів («нестача волі»); по-третє, ірраціональна поведінка індивідів, в яких для реалізації нормативно «правильних» переваг немає достатніх ресурсів (необхідність підтримки малозабезпечених громадян стає основною причиною суспільної опіки таких традиційно мериторних благ, як продукти харчування, житло, медичне обслуговування

³ Своєрідне перекладання податкового навантаження на антиблага «забруднення довкілля» із одночасним скороченням податкового навантаження на фактор «заробітна плата», що сьогодні ефективно використовують Фінляндія, Данія, Норвегія, Швеція.

⁴ Найбільшими противниками такого оподаткування виступають США, Австралія та Великобританія.

⁵ Податок лише у 1 цент за 100 10-кілобайтових документів дозволив би акумулювати до \$70 млрд щорічно.

тощо); «випадок спільних потреб», до яких можна віднести піклування про збереження історичних місць, повагу до національних свят, природи, культури, мистецтва. За словами Г. Бонуса, М. Тітцеля та К. Мюллера, саме «меріторизація» технічно приватних благ є однією з головних причин постійно зростаючої частки держави у ВВП [2].

Специфічний соціальний ефект від суспільної опіки, який при взаємодії з адекватним інституційним середовищем примножує національне багатство, можливий лише при реалізації усіх принципів «раціональної поведінки» держави: 1) використання максимально ефективних засобів і процедур розподілу коштів, що знаходяться у власності держави (принцип демократичного прагматизму); 2) обґрунтованість та доречність державної підтримки соціальної сфери (принцип В. Баумоля); 3) необхідність державного регулювання використання факторів виробництва (принцип К. Поланьї) [7]. Звичайно, можна припустити, що безліч суспільних благ могли б продукуватися ринком (наприклад, сьогодні вже функціонують приватні в'язниці у США, Великобританії, недержавні служби безпеки у Німеччині, Франції, Фінляндії, США), однак є кілька аспектів, які зумовлюють існування якщо не тотального, то хоча б вагомого регуляторного впливу держави на ринок суспільних товарів і послуг:

- по-перше, соціально орієнтована держава прагне забезпечити для усіх громадян прийнятний рівень життя;
- по-друге, низький рівень і нерівномірність розподілу сімейних доходів не дозволяє оплачувати їх усьому населенню;
- по-третє, споживання суспільних благ прямо пов'язане з соціальною стабільністю і соціальною справедливістю.

На рис. 1 наведений комплекс державних регуляторів (прямих та опосередкованих) відтворення суспільних благ за базовими стадіями суспільного відтворення. Так, інструменти прямого впливу доцільно застосовувати на етапах виробництва, розподілу та обміну суспільних товарів і послуг, тоді як на етапі їх споживання більш доцільним буде використання опосередкованих регуляторів (також певною мірою вони «спрацьовують» на етапі виробництва). Наприклад, механізм фіксації верхньої межі цін поширений у сферах енерго-, газо-, водопостачання у Великобританії, Бельгії, Австралії (строк регулювання – від 3 до 5 років).

Загалом, виробництво і фінансування суспільних благ може набувати різноманітних форм, що залежать від «паритету участі» суспільного та приватного секторів економіки у продукуванні таких товарів і послуг, а також інституціональної структури економіки (якщо індивідуальні інтереси щодо існування суспільних благ виявляються ринком, то інтереси суспільства – через інститути політичної системи). Табл. 3 демонструє приклади комбінації приватних і державних механізмів виробництва та фінансування суспільних благ, притаманних економікам європейських країн в контексті забезпечення населення базовими суспільними товарами і послугами.

Слід зауважити, що термін «державне фінансування» суспільних благ стосується видатків державного або місцевих бюджетів для забезпечення населення суспільними товарами і послугами. Формування ресурсів на такі цілі здійснюється, переважно, через податки та соціальні відрахування, які сплачують фізичні та юридичні особи в бюджети різних рівнів. Останнім часом деякі вчені [56; 57] висувують пропозиції щодо фінансування суспільних благ за допомогою механізму державної лотереї, однак, на наш погляд, на практиці це здійснити надзвичайно складно з огляду на різницю в «схильності до ризику» різних груп населення, нестабільність фінансових потоків в цій сфері, а також впливу низки політичних та моральних факторів. Категорія «приватне

фінансування» охоплює усі види видатків недержавних організацій, які спрямовуються на розв'язання соціальних проблем суспільства. Сюди відносяться як кошти приватних осіб, фірм і корпорацій (в аспекті соціальної відповідальності бізнесу), так і ресурси третього сектору, приватних благодійних фондів, міжнародних донорських організацій.

Рис. 1. Державні регулятори відтворення суспільних благ

Таблиця 3 – Матриця механізмів виробництва і фінансування суспільних благ

		Фінансування	
		приватне	державне
Виробництво	приватне	Пряма оплата послуг, що надаються приватними медичними установами, освітніми закладами, організаціями культури та мистецтва (регуляторним інструментом виступає стандарт послуг)	Фінансування суспільних благ здійснюється за рахунок податкових платежів – державні органи укладають контракти на надання послуг з виробництва благ з приватними установами (наприклад, будівництво автомобільних доріг, водо- та газопостачання)
	державне	Запровадження деяких платних послуг у державних організаціях як доповнення до переліку загальнодоступних базових послуг державних установ (наприклад, платні послуги державних архівних установ, медичних закладів, установ освіти)	Фінансування і виробництво суспільних благ здійснюється виключно державою, виправдане у випадку надання «чистих суспільних благ» (наприклад, санітарно-епідеміологічна служба, карантинний нагляд, профілактика поширення інфекцій).

Наприклад, у США сьогодні налічується близько 48 тис. благодійних установ із загальним капіталом понад \$385 млрд, який вони витрачають на фінансування проєктів з поширення доступу населення світу до суспільних благ. Зокрема, широковідома організація *Rotary International*, яка налічує 1,2 млн волонтерів та 33 тис. об'єднань по всьому світу, реалізує програми боротьби з голодом, забезпечення освіти та професійної підготовки, покращення охорони здоров'я та санітарії, ліквідації поліомієліту [58]. *Rockefeller Foundation* витрачає масштабні ресурси для фінансування новітніх розробок у фармацевтичній галузі для боротьби з глобальними хворобами людства, залучаючи до співпраці провідні університети світу (наприклад, Оксфордський, Кембриджський).

Висновки

Отже, як свідчать численні концепції державної активності (теорія «меріторних благ» Р. Масгрейва, концепція В. Баумоля, теорія «суспільних витрат» П. Самуельсона, теорія економічної соціодинаміки) [5; 14; 55; 59], сьогодні не існує жодної країни, яка б відмовилась від підтримки виробництва соціально значущих благ. Кошти, які спрямовуються державою на фінансування наукових винаходів, соціальні, екологічні програми, утримання закладів освіти, охорони здоров'я, культури та відпочинку, повинні розглядатись в контексті соціального інвестування, що сприяє зростанню добробуту країни. Натомість сьогодні поширеною є думка, особливо серед представників державної влади, відповідальних за стан публічних фінансів, що держава виступає свого роду меценатом, утримуючи соціальну сферу, яка априорі є неефективною і високовитратною. Виступаючи найважливішим інститутом суспільства, держава, перш за все, повинна дбати про колективні інтереси, реалізація яких передбачає опіку деяких товарів, робіт і послуг. Задоволення специфічних потреб суспільства, реалізація його соціальних вимог є тим ефектом, який, за словами О. Рубінштейна [60], перетворює державні витрати на соціальні інвестиції, незважаючи на те, що їх достатньо проблематично виразити в показниках економічного зростання. Перехід від «держави-мецената» до «держави-інвестора» повинен стати стратегічним орієнтиром ефективної соціально-економічної політики на перспективу.

1. *Implementing Agriculture for Development: World Bank Group Agriculture Action Plan: FY 2010-2012.* –Washington : World Bank Group, 2009.
2. *Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010-2014 рр.*
3. *Federal Climate Change Programs: Funding History and Policy Issues.* –Washington : Congress of the United States, Congressional Budget Office, 2010.
4. *The European Union, 25 Different Countries, 25 Different Energy Policies? An Overview: Comprehensive Analysis of Future European Demand and Generation of European Electricity and its Security of Supply, 2005-2006.* – 293 p.
5. *Національна доповідь «Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.org.ua/ua/media/e-library>.
6. *Постанова ВРУ «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Запровадження 12-річної загальної середньої освіти в Україні: проблеми та шляхи їх подолання»* // Відомості ВРУ. – 2010. – № 39.
7. *Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»* // Відомості ВРУ. – 2005. – № 52.
8. *Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009-2013 рр.»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stop-aids.gov.ua>.
9. *Закон України «Про запобігання захворюванню на СНІД та соціальний захист населення»*

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stop-aids.gov.ua>.
10. *Лепетун Я.* Чорна пляма світової економіки / Я. Лепетун // Український тиждень. – 2010. – № 38(151). – С. 40–42.
 11. *Binger A.* Global Public Goods and Potential Mechanism for Financing Availability / A. Binger // Background Paper Prepared for the fifth Session of the Committee for Development Policy Meeting, April 7–11, 2003.
 12. *Sandler T.* Global Challenges: an Approach to Environmental, Political and Economic Problems / T. Sandler. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997.
 13. *Sandler T.* Global Collective Action / T. Sandler. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004.
 14. *The New Public Finance: Responding to Global Challenges / By I. Kaul, P. Conceição.* – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 95 p.
 15. *Новые государственные финансы: ответ на глобальные вызовы ; под. ред. И. Кауль, П. Кунцисанью* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oup.com>.
 16. *High-Level Panel on Threats, Challenges and Change. A More Secure World: Our Shared Responsibility.* – New York : United Nations, 2004.
 17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agoa.gov/faq/faq.html>.
 18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/millenniumgoals>.
 19. *Stansfield S. K.* Philanthropy and Alliances for Global Health / S. K. Stansfield // Global Public Goods Financing: New Tools for New Challenges – A policy dialogue [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.org/ods>.
 20. *Musgrave R. A.* Merit Goods / R. A. Musgrave // The New Palgrave. – London, 1987.
 21. *Morgan J.* Financing Public Goods by Means of Lottery / J. Morgan // Review of Economic Studies. – 2000. – № 67. – P. 761–784.
 22. *Gaube T.* Lottery Financing of a Public Goods: Does Group Size Matter? / T. Gaube [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thomas.gaube>.
 23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rotary.org>.
 24. *Baumol W.* The Macroeconomics of Unbalanced Growth / W. Baumol // American Economic Review. – 1967. – Vol. 62(5). – P. 777–795.
 25. *Рубинштейн А.* Стратегия «социального императива» / А. Рубинштейн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://institutions.com/strategies>.

Отримано 24.10.2010 р.

А.В. Длугопольський
Особенности финансирования общественных благ
в эпоху глобальных трансформаций: теоретические и прикладные аспекты

Рассмотрена специфика глобальных общественных благ и особенности их финансирования, выделены специфические особенности общественных благ и разграничены категории «общественные блага», «патронатные блага», «мериторные блага», предложено анализировать целесообразность финансирования общественных благ с точки зрения их социальной эффективности.

Ключевые слова: патронатные блага, мериторные блага, общественные блага, глобальные общественные блага, региональные общественные блага, национальные общественные блага, локальные общественные блага.

O.V. Dluhopolskyi
Features of public goods financing
in an era of global transformations: theoretical and applied aspects

We consider the specifics of global public goods characteristics and their financing. It is mentioned specific characteristics of public goods and delineated categories of 'public goods', 'patronizing good', 'meritoral good'. It is also suggested to analyze the feasibility of public goods financing in terms of social efficiency.

Keywords: patronizing benefits, meritoral good, public goods, global public goods, regional public goods, national public goods, local public goods.